

Charciarek, Andrzej

[Gramatyka a tekst. Tom 2]

Opera Slavica. 2010, vol. 20, iss. 2, pp. 60-62

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116468>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

zde zní motto z I. Bunina: «...очарование было в ощущение связи с былым, далеким, общим, всегда расширяющим нашу душу, наше личное существование, напоминающим нашу причастность к этому общему.» (s. 32).

Naši duši obohatí, náš osobní rozhled rozšíří i příspěvek D. Kšicové *Поэзия Марка Шагала и Экфразия*, kulturologická stať E. Kollárové *Ассоциативная аура экспрессионизма как диалога культур* (Фрагмент лекции для студентов Европейских культурных исследований) a koneckonců i všechny další materiály v recenzovaném čísle obsažené.

Ruský jazyk v centru Evropy 12 je totiž nejen časopisem o výuce a pro výuku ruštiny, ale moderně pojatým časopisem o přístupu k cizím jazykům vůbec, o roli, jakou hrají v životě současných lidí a současně společnosti nejen pro utilitární stránku jejich znalosti, ale i z hlediska možnosti pochopení jiných kultur, které je nejlepší obranou proti xenofobii a jednou z možností, jak se orientovat v dnešním složitém světě.

Zdeňka Trösterová

Gramatyka a tekst, Tom 2, Pod redakcją Henryka Fontańskiego i Jolanty Lubochy-Kruglik, Katowice 2009, 253 s.

Recenzovaná publikace je pokračováním projektu, který začal na Slezské univerzitě v Katovicích v roce 2007 vydáním sborníku *Gramatyka a tekst*. Účelem tohoto projektu je výzkum vztahů mezi jednotkami gramatického systému jazyka (slovními druhy a jejich tvary, syntaktickými kategoriemi a konstrukcemi) a textem.

Sborník obsahuje celkem 14 příspěvků od autorů z Polska, Ruska a Španělska.

Je třeba vysoko hodnotit to, že se v něm odrážejí výsledky práce většinou zkušených lingvistů. Je samozřejmé, že tato skutečnost má vliv na vysokou kvalitu jednotlivých příspěvků.

Sborník působí velmi kompaktním dojmem, svědčí o promyšleném koncepčním přístupu redaktorů – **Jolanty Lubochové-Kruglikové** a **Henryka Fontańskiego**, kteří odvedli kvalitní redaktorskou a editorskou práci.

Zvláštní pozornost je věnována problematice – stejně jako v názvu – textu a gramatiky, a přesněji, textovým funkcím gramatických forem a kategorií.

Vynikající je hned úvodní studie **Alexandra Kravčenko** o adekvátnosti pojetí gramatiky v tradiční jazykovědě. Je to zajímavý pohled z pozice biologie poznání. Autor kriticky hodnotí možnosti tradiční gramatiky a její omezení jako způsobu zkoumání jazyka. Badatel soudí, že je potřeba změny hodnocení pojmu „gramatika“, který už neodpovídá potřebám praxe. Podle jeho názoru nelze ztotožňovat psanou a mluvenou podobu jazyka. V případě hovorového jazyka úkol gramatiky spočívá v konstruování relační oblasti spolupůsobení – konsenzuální oblasti druhého řádu, v které existujeme jako lidé a komponenty které používáme pro popis toho, co nazýváme „svět“ – kterou dělíme pomocí jazykových znaků, kontextualizovaných naší zkušeností spolupůsobení v této oblasti. Ohledně psané podoby jazyka gramatika je symbolizovaný systém znaků pro chránění kategorizované zkušenosti, v které každá gramatická kategorie má vztah k takovému či

jinému důležitému aspektu kognitivního spolupůsobení v konsensuální oblasti prvního řádu.

Mnoho konceptně cenného přináší stat' *Gatunek jako gramatyka (?) tekstu Bożeny Witoszové*. Badatelka se zabývá zkoumáním relací mezi textem a gramatikou, a přitom upřesňuje nejednoznačně konceptualizované pojmy *text*, *žánr* a *gramatika*. Článek je nesporným přínosem pro zkoumání kategorie textu.

Naděžda Onipenko se ve stati *Категория лица и типология субъектов (Из курса лекций по функциональной морфологии)* rozepisuje o současném syntaktickém přístupu k analýze kategorie osoby. Tento přístup přesouvá problematiku kategorie osoby mimo rámec jedné predikativní jednotky, i mimo rámec jedné věty – do textu. Kromě toho takový přístup spojuje osobní paradigma se sémantickou typologií podmětů.

Jolanta Lubocha-Kruglik analyzuje sémantickou kategorii percepce, kterou poprvé představili lingvisté Petrohradské školy funkční gramatiky. Badatelka se snaží zdůrazňovat potřebu vymezení a upřesnění dosud nepoužívaného v polské lingvistice pojmu *kategoria percepcyjności*, a taky popisuje její základní principy. Opírá se při tom o práce ruských vědců: J. D. Apresjana, A. V. Bondarka, E. V. Padučevové, G. A. Zolotové a G. I. Kustové, které systematizuje a úspěšně používá při definování zkoumaného pojmu. Upozorňuje rovněž na široký rozsah tematiky v rámci této kategorie.

Małgorzata Borek se v příspěvku nazvaném *Композитивы в „Стихотворениях в прозе” И. Тургенева* zabývá takzvanými kompozitivy – textovými realizacemi komunikačních registrů řeči. Analýza je založena na teorii G. A. Zolotové a ostatních autorů *Komunikační gramatiky ruštiny*. Na konkrétních příkladech z *Básní v próze* I. S. Turgeněva autorka popisuje jednotlivé registry: reprodukční, informační, voluntativní, reaktivní a generalizační. Článek přináší zajímavý pohled na analýzu textu.

Následující příspěvek *Wyrażenia perfektywne w polsko-rosyjskiej konfrontacji przekładowej* **Henryka Fontańskiego** je věnován otázkám překladu polských a ruských perfektivních tvarů. Autor ukazuje na řadě příkladů, že polština a ruština obsahují rozsáhlý a diferencovaný repertoár gramaticko-lexikálních prostředků perfektivnosti. Pojednává o konkrétních predikátech, které vystupují v perfektivní funkci.

Agnieszka Gasz v článku nazvaném *Kilka uwag o uogólniającym użyciu form stopnia najwyższego przymiotnika w tekstach aforyzmów (na materiale rosyjskim i polskim)* se rozepisuje o literárním a zároveň jazykovém jevu – polských a ruských aforismech. V centru pozornosti jsou aforistické konstrukce, které obsahují 3. stupeň (superlativ). Badatelka dochází k zajímavému závěru, že zkoumané konstrukce slouží k originální generalizaci a taky jako prostředek přesvědčování.

Zajímavě působí také práce *Operatory metatekstowe ze znaczeniem negatywnych emocji w języku rosyjskim i polskim* **Zofii Czapigové**. Zkušená badatelka podrobně analyzuje polské a ruské metatextové prvky vyjadřující negativní emoce (nespokojenost, smutek, lítost) a vznikající v situaci, v níž stav věci neodpovídá očekávaním mluvčího. Provedená srovnávací analýza ukazuje, že ruštiná má bohatší metatextový lexikon s významem negativních emocí než polština. Analyzované metatextové prvky se vyskytují především v mluvené komunikaci, zejména v expresivních kontextech. Lokalizace jednotlivých prvků v mluvených projevech záleží na jejich vlastnostech.

Oksana Malysa ve stati nazvané *Эмоциональная доминанта в воспоминаниях Марины Влади Владимир, или Перванный полет* se zabývá problematikou zvláštního emocionálního spojení mezi autorem (Marina Vlady) a titulní postavou (Vladimír Vysoc-

kij). Tento vztah se projevuje v textu v rozmanitém fungování osobních zájmen *já, ty, my*, expresivní slovní zásobě a dvojhlasém vyprávění. Článek je zajímavý tím, že není jenom tradičním jazykovědným zkoumáním. Autorka používá také metodu literární analýzy, což je třeba hodnotit jednoznačně kladně.

Piotr Czerwiński se zabývá sémantikou a uměleckými funkcemi spojky *a* v próze A. Remizova. Článek je velice zajímavou všestrannou lingvistickou analýzou vybraných textů uvedeného ruského autora. Badatel věnuje svou pozornost především třem základním tendencím souvisejícím s použitím *a* v ruských psaných památkách do začátku 18. století. Podrobně popisuje jakým způsobem a v jaké podobě se tyto tendence projevíly v próze tohoto osobitého a originálního spisovatele.

O větných strukturách v polských a slovinských normativních textech píše **Władysław Kryzia**. Zdůrazňuje, že v obou jazycích se používají shodné jazykové prostředky a větné struktury pro vyslovení deontického výroku. Konstatuje, že ovšem existují také rozdíly, které vyplývají ze specifik vývoje obou jazyků. Příkladem toho jsou typické slovinské konstrukce *s lahko* a *naj*, které v polštině nenajdeme. Polským nominalizovaným konstrukcím odpovídají slovinské intencionální struktury.

Příspěvek *Funkcje personifikacji (na materiale rosyjskich i polskich tekstów o modzie)* **Anny Michnové** je věnován otázkám komunikace, a přesněji řečeno přesvědčování. Badatelka popisuje přesvědčovací funkci personifikace v ženských časopisech. Personifikace je podle autorky typický prostředek v textech o módě pro ženy. Srovnávací analýza polského a ruského jazykového materiálu ukazuje, že v obou jazycích jsou rozdílné frekvence určitých jazykových prostředků a struktur.

Článek *Анализ структурных моделей синтаксиса в русской народной сказке* **Margarita Nadel-Czerwińska** věnuje analýze syntaktických konstrukcí v folklorních pohádkách A. N. Afanasjeva. Práce obsahuje zajímavé teoretické myšlenky a úvahy, jejichž cílem je popsání struktury folklorního vyprávění. Badatelka zdůrazňuje binárnost, která se projevuje na úrovni elementárního vyjádření, termů, syntaxe souvětí souřadného, vztahů mezi predikáty a rozvíjejících větných členů.

Autoři statí *Перевод именных групп с нулевым актуализатором в функции прямого дополнения с русского языка на испанский* **Enrique F. Quero Gervilla** a **Ángeles Quero** si kladou za cíl podat ucelený popis implicitních způsobů vyjadřování určenosti/neurčenosti v ruštině a stanovit pravidla překladu do španělštiny v případě, když ruský aktualizátor neexistuje. Článek je určen pro lingvisty (zejména rusisty), kteří zkoumají ruštinu v konfrontaci se španělštinou. Tento článek může být dobrou příručkou pro překladatele a tlumočníky z ruštiny do španělštiny a ze španělštiny do ruštiny.

Zavěrem bych chtěl konstatovat, že sborník je koncipován velice zdařile. Příspěvky na sebe tematicky navazují, takže si čtenář může udělat o problematice gramatiky a textu poměrně ucelenou představu.

Podle mého názoru, sborník je publikace velmi zajímavá, a pro ty, koho zajímají otázky současné lingvistiky, aktuální a přínosná.

Sborník bych doporučil všem, kteří chtějí lépe pochopit složité vztahy mezi dvěma základními pojmy – gramatikou a textem.

Andrzej Charciarek